

ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Кипич Інга Валеріївна

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри приватного та публічного права
Київського національного університету технологій та дизайну
м. Київ, Україна

Коваль Ольга Миколаївна

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри приватного та публічного права
Київського національного університету технологій та дизайну
м. Київ, Україна

Початок повномасштабного збройного вторгнення 24 лютого 2022 року та введення воєнного стану внаслідок цього суттєво змінили роботу як державних установ, так і громадських організацій. Запровадження воєнного стану загалом є одним із чинників, що можуть обмежити діяльність політичних партій. Зазвичай воєнний стан оголошується для захисту від збройної агресії, у випадку війни або загрози її виникнення. Незалежно від ступеня розвитку демократії, введення воєнного стану супроводжується тимчасовими обмеженнями прав і свобод громадян, що, в свою чергу, звужує можливості активної діяльності політичних партій.

Введення воєнного стану завжди супроводжується тимчасовими обмеженнями прав і свобод людини, а також особливими заходами безпеки. Серед цих заходів — заборона на проведення мирних зборів, мітингів, походів, демонстрацій та інших масових заходів. Ці форми діяльності є основою функціонування демократичних політичних партій, які базуються на гарантіях свободи зібрань, асоціацій та вільного вираження думок. У умовах воєнного стану ці форми діяльності політичних партій зазнають значних обмежень. З початку війни більшість політичних партій не змогли знайти своє місце в умовах нових викликів і зникли з інформаційного простору країни. Соціологічні дослідження виявили низький рівень довіри громадян до політичних партій як інституту. Серед позапарламентських партій також не спостерігається тенденції до виникнення сильних і перспективних проєктів, здатних подолати бар'єр.

Попри складні умови функціонування політичної системи в умовах воєнного стану, запит на демократичний розвиток у суспільстві залишається на першому місці. Політичні партії виконують одну з ключових ролей у формуванні демократичного суспільства. Їхня діяльність в Україні під час воєнного стану регулюється Конституцією України, Законом України «Про політичні партії в Україні» та Указом Президента України «Про введення воєнного стану в

Україні». Відповідно до цих нормативно-правових актів, політичні партії опинилися в ситуації, коли їхні права на свободу об'єднання обмежуються під час воєнного стану. Хоча вищезгаданий Указ Президента України не містить прямих обмежень для діяльності партій, такі обмеження виникають з норм Закону України «Про правовий режим воєнного стану», на який спирається цей Указ.

Діяльність політичних партій під час воєнного стану можна розділити на умовну та фактичну. До ознак умовної діяльності відносяться процеси зміни назв та керівництва партій. Наприклад, під час повномасштабного вторгнення 27 політичних партій змінили своїх лідерів, з яких 15 також змінили назви. Причинами для перейменування можуть бути ребрендинг або "продаж". Багато партій, створених до початку війни, завдяки механізму "продажу" можуть отримати нове життя, відповідаючи на виклики часу, оскільки в умовах воєнного стану немає можливості реєструвати нові партії. Міністерство юстиції зазначає, що документи для державної реєстрації політичних партій не приймаються, що підтверджує неможливість створення нових політичних партій у цей період.

Наприклад однією з політичних партій, що під час воєнного стану змінила як назву, так і керівництво, є партія, яка тепер називається «Антикорупційний фронт» («АКФ»). До початку війни вона носила назву «Меритократична партія України», з вересня 2022 року – «Меритократична партія України – МРІЯ», а в серпні 2023 року змінила назву на «АКФ». Щодо фактичної діяльності політичних партій під час воєнного стану, то активніше нею займаються ті партії, які представлені в парламенті та отримують відповідне фінансування. Наприклад у партії «Батьківщина», бачимо, що основна його діяльність націлена на парламентську законотворчу роботу. Проблеми мобілізації, сільського господарства, пенсійної реформи тощо є провідними темами в діяльності даної політичної партії. Допомога військовим та співпраця з європейськими колегами є теж серед напрямів діяльності партії. Якщо розглядати особливості діяльності партійних осередків в областях України, то їх діяльність більше зосереджена на допомозі військовим, ВПО, волонтерам тощо.

Діяльність більшості політичних партій України, які не представлені в радах різних рівнів, або взагалі не помітна, або проявляється в обмеженій мірі. В основному, вона має інформаційно-аналітичний характер і не підтримується якісною діяльністю. Вагомою проблемою в діяльності політичних партій та партійної системи України в цілому є активність деяких політичних сил, які приховано, а іноді й відкрито, виявляли свою антиукраїнську та проросійську позицію. Вони виконували роль «рупора» російської пропаганди в українському інформаційному середовищі та в представницьких органах влади на всіх рівнях. Лише після введення воєнного стану діяльність цих політичних партій була заборонена через їх антиукраїнську та проросійську позицію, пропаганду війни, заклики до повалення конституційного ладу, а також загрозу суверенітету й територіальної цілісності України. Згідно з указом Президента України «Про введення в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року «Щодо призупинення діяльності окремих політичних партій»,

в Україні обмежено діяльність таких політичних партій, як: «Опозиційна платформа – за життя», «Ліва опозиція», «Партія Шарія», «Прогресивна соціалістична партія України», «Держава», «Союз лівих сил», «Опозиційний блок», «Соціалістична партія України», «Наші», «Соціалісти», «Блок Володимира Сальдо».

В умовах воєнного стану політичні партії України зазнали обмежень у своїй діяльності. Діяльність 11 проросійських партій була заборонена. Проте, незважаючи на це, депутати з цих партій змогли адаптуватися до нових умов, об'єднавшись у нові політичні формування або ставши позафракційними. Згідно зі статтею 37 Конституції України та статтею 5 Закону України «Про політичні партії в Україні», створення та діяльність політичних партій забороняються, якщо їхні програмні цілі або дії спрямовані на: ліквідацію незалежності України; насильницьку зміну конституційного ладу; порушення суверенітету та територіальної цілісності України; підлив безпеки держави; незаконне захоплення державної влади; пропаганду війни, насильства, а також розпалювання міжетнічної, расової чи релігійної ворожнечі; посягання на права і свободи людини; загрозу здоров'ю населення.

Діяльність політичної партії може бути припинена лише на підставі рішення суду. Ця норма відповідає міжнародним правовим принципам, згідно з якими примусовий розпуск або заборона політичних партій є винятковими заходами, що повинні ґрунтуватися на судовому висновку про неконституційність цих партій. Також, слід зазначити, що в умовах воєнного стану партійна діяльність зосереджена на викликах, пов'язаних із веденням війни, а саме: допомога військовослужбовцям, прийняття відповідних законів, які прямо чи опосередковано впливатимуть на перебіг війни, допомога ВПО, питання відбудови та вирішення проблем тих сфер діяльності, на які особливо негативно впливає збройне вторгнення. Діяльність більшості інших, непарламентських, політичних партій взагалі відсутня або носить дуже умовний інформаційно-аналітичний характер. Певні несистематичні прояви діяльності фіксуються серед політичних партій, зосереджених в межах певного регіону чи населеного пункту.

Отже у сучасних умовах воєнного стану в Україні політичні партії змушені діяти з урахуванням обмежень, встановлених Законом України «Про правовий режим воєнного стану». Аналіз діяльності політичних партій свідчить про те, що активність переважно спостерігається серед парламентських партій та регіональних формувань. Основними напрямками роботи політичних партій у воєнний час є: підтримка Збройних Сил України та внутрішньо переміщених осіб, законотворча діяльність, а також вирішення проблем і викликів, спричинених війною. Діяльність більшості політичних партій України, які не мають представництва в радах різних рівнів, або взагалі не фіксується, або проявляється в мінімальних обсягах, здебільшого має інформаційно-аналітичний характер і не підкріплена активними діями.